

Deželni zbori.

Deželni zbor kranjski.

Poročevanje o obilnem gradivu iz 9., 10., 11. in 12. seje si moramo odložiti za prihodnje liste, ker danes je treba, da naznanimo to, kar si je narodna večina deželnega našega zbora, ko je dovršila potrebna svoja domača dela, prihranila za poslednje seje, stopivši na polje tako imenovane „vélike politike“. In to je načrt adrese, ktereга je 19 narodnih poslancev izročilo deželnemu zboru v obravnavo 6. dne tega meseca.

Načrt ta glasil se je tako-le:

Adresa kranjskega deželnega zbora.

Vaše cesarsko in kraljevo apostolsko Veličanstvo!

Presvitli Cesar in Gospod!

Najzvestejšemu in najpokornejšemu deželnemu zboru vojvodine Kranjske se je zdelo vselej za najsvetejšo dolžnost, naravnost in odkritosrčno svoje želje, upanje in bojazen izrekati Vašemu cesarskemu in kraljevemu apostolskemu Veličanstvu.

S tega stališča se je bil predrznil svoje prepokorne adrese od 28. februarja 1867., od 30. avgusta 1870. in od 14. oktobra 1871. položiti k podnožju prestola Vašega cesarskega in kraljevega apostolskega Veličanstva, in če tudi so malo ne vsako leto bile nove volitve v deželni zbor, vendar so te adrese v bistvenih stvaréh vedno enako govorile, katerih zapopadka se deželni zbor še danes popolnoma drži.

Najzvestejšemu in najpokornejšemu deželnemu zboru je toraj pregloboko obžalovati, da so se mahoma pretrgale razprave o pomirjenji, ktere so bile dognane že tako blizo do upovitega zvršetka, ter da je s tem bila v cesarstvu državno-pravnega redú dokončnost odložena.

A najzvestejši in najpokornejši deželni zbor je živo uvérjen, da Vašega c. in kr. apostolskega Veličanstva modrost zazná pripravi hip, „mir med vsemi narodi v cesarstvu“ ustanoviti na trdni podlagi, s ktero bode od vseh strani zadovoljnost.

Blagostanje vse države ter vseh njenih kraljevin in dežel bi se s tem brez dvombe mogočno povzdignilo.

Naj rači Vaše c. in kr. apost. Veličanstvo najzvestejšemu in najpokornejšemu deželnemu zboru dovoliti, da najspoštliveje izreče tiste teže in želje, ktere najbolj zadevajo to, Vašemu c. in kr. apostolskemu Veličanstvu v neizpremenljivi zvestobi udano vojvodino Kranjsko.

Novi zakoni o učilnicah so se na Kranjskem že tudi ne z veseljem, vendar sploh brez upiranja sprejeli, ker se je ob njihovem izvrševanju v mejah teh zakonov oziralo na narodne in verske misli ter potrebe našega ljudstva. Neke izpremembe najnovejših časov, kar se tiče osob tistih krogov, kateri so razsodilni o učilnicah vojvodine Kranjske, po pravici bude bojazen, da se zdaj veljava hoče dati bolj nasprotnim težnjam. Mej drugim je tudi Vašega c. in kr. apostolskega Veličanstva vlada Vašemu Veličanstvu priporočila, nareči strokovnega družabnika v kranjsko deželno učilnično svetovalstvo, o tem ne vprašavši, ali ga misli nasvetovati deželni odbor vojvodine Kranjske.

A vendar semkaj mereče določilo §. 35. v deželnem zakonu od 25. februarja 1870., št. 11, ktereга je Vaše c. in kr. apost. Veličanstvo najmilostneje potrdilo, po naravi ne more imeti družega zmisla, nego da je, kar se tiče tacega narekovanja, treba ministru za bogočastje in uk v sporazumljenje stopiti z deželnim odborom.

Ponavljani sklepi in želje najzvestejšega in najpokornejšega deželnega zbora, da bi se zakonito spravila v red slovenskemu narodu zagotovljena ravnopravnost v učilnicah in v uradih, vse to je bilo vselej odvrnjeno, ter vedno stoji do voljnosti razsojevalnih vladnih osob, ali se ter koliko se te pravice uresniči. Zemljiškega davka v red devanje, ktero se baš izdeluje in je iz početka bilo radostno sprejeto, zdaj nekoliko zaradi nedostatnih (pomanjkljivih) zakonov, nekoliko zarad tega, kako ta zakon fiskalno razumevajo posamesni izvrševalni organi, preti tudi v prihodnosti ustanoviti te najzvestejše in najpokornejše vojvodine Kranjske preobložbo z davki, ktero je izreklo tudi Vaše c. k. apostolsko Veličanstvo.

Po večini dežel že davno dognana zemljiška odveza v Kranjski vojvodini še zdaj ni dovršena, in to je krivo največega obžalovanja vrednih materijalnih nepristojnosti in sporov, kateri spadajo pod izvrševanje kazenskega zakona.

Da se naša dežela duševno in materijalno razvije, zategadel je nujna potreba, naj se njeno gospodarstvo dokončno v red dene. A ta uredba stoji do tega, da se tudi uredijo razmerja mej zemljiško-odveznim zakladom in mej državo. Samo krepka podpora iz državnih novcev, katerih bi ne bilo treba vračevati, more kranjski zemljiško-odvezni zaklad tako podstaviti, da bode ustrezal vsem svojim dolžnostim ter ne bode prisiljen zaradi tega večine deželnih prihodkov na mnoga desetletja pogoltati.

Povišana važnost železnih cest v zdanjem času je pač po vseh deželah obudila željo, da bi s temi železnimi šinami bile preprežene. A samo redko se pripetí, da bi se deželne želje tako zlagale z državno koristjo in z občnimi potrebami, kakor na Kranjskem. Železno-cestne proge, ktere smo že često priporočali, namreč od Trsta čez Loko na Koroško in od Ljubljane na Karlovec, so proge, ktere imajo največjo vojaško in trgovinsko važnost za vso državo in za vsega sveta občilo; toraj se smemo z najtrdnjšim upom nadejati, da se bodo o tem pretehtavale tudi naše posebne koristi.

Zaupljivo smo Vašemu c. in kr. Veličanstvu popisali svoje stanje ter trajalne in primerne pomoči prepokorno upamo samo od Vašega c. kr. apost. Veličanstva pravičnosti in ljubezni, ktera s svojimi žarki vse narode enako obseva.

Z najvišjo diplomu od 20. oktobra 1860. je Vaše c. in kr. apost. Veličanstvo iz Svoje najvišje moči svojim kraljevinam in deželam zagotovilo udeleževanje pri zakonodavstvu ter jim dalo pravico, svoje poslance odpravljati v državni zbor. Z deželno ustavo od 26. februarja 1861., vojvodini Kranjski naj milostneje podeljeno, dobila je ta pravica deželnega zbora ustavno moč, katera se prenarediti ali odpraviti sme samo s privolitvijo deželnega zbora.

Često je najzvestejše in najpokornejše deželni zbor slovesno izrekel svoj ugovor proti sistemu tako imenovanih neposrednih volitev.

Naj Vaše c. in kr. apostolsko Veličanstvo, pokrovitelj zakonu in tudi naši deželni ustavi rači, našo pravico najmilostneje braniti in zaklanjati.

Bog varuj, Bog hrani, Bog blagoslovi Vaše Veličanstvo!

Parlamentarni običaj zahteva, da oni, kdor stavi kak samostojen predlog, ga pozneje, kedar pride na dnevni red, pové, zakaj ga je stavil. Zato je tudi dr. J. Bleiweis drugi dan moral upravičiti predloženo adreso.

Dr. J. Bleiweis je v večerni seji 6. dne t. m. vtrjeval adreso (po stenograf. zapisniku) tako-le:

Nalog mi je danes vtrjevati pismo, predvčerajnim

po meni in 18 mojih družnikih izročeno, da ga slavni zbor pokloni Njegovemu veličanstvu.

Nálog ni težak, ako prevdarimo, kaj obsega adresa.

Adresa izrazuje v prvi vrsti Nj. veličanstvu nepremakljivo zvesto udanost deželnega našega zastopa;

ona obžaluje, da visoko ministerstvo še zmirom ni spolnilo naročila presvitlega cesarja, katero v malo besedah določuje program ministerstvu: „mir mi naredite med mojimi narodi!“ (Dobro!)

ona odkriva rane, ki so nam jih vsekale mnogotere postave, v državnem zboru vkrenjene;

ona izrazuje strah pred nekaterimi postavami, ki jih še le snuje ministerstvo, in pred takimi, ki bi v izpeljavi utegnile na škodo biti deželi;

ona naposled razodeva Njegovemu veličanstvu nekatere želje na korist domovini naši.

To je na kratko posnetek preponižne naše adrese.

Ako imamo toliko na srcu, kar bi radi povedali presvitlemu cesarju, našemu Gospodu, prašam Vas, gospôda moja, ali po takem ni dolžnost naša, to storiti? (Dobro!)

Utegne nam kdo ugovarjati: „čemu adrese? — naredite resolucijo o tacih zadevah, ki jih želite vladi v rešitev podati?“ — Al, gospoda moja! adresa je vse kaj družega nego resolucija. Adresa je pismo, naravnost narejeno do presvitlega cesarja, ono pride tedaj Njemu v roke; resolucija je sklep, ki kot navaden akt pride v roke ministerstvu, ki ga reši po svoje, če ga simpliciter ne položi „ad acta“. (Veselost.)

Utegne se tudi ugovarjati od druge strani: „mar mislite, da Vam bo to kaj pomagalo? — ne delajte blišečih se reklamov!“ — Ali nam bo adresa kaj pomagala ali ne, to vé le tisti Gospod, kteremu se bode poklonila; al to vemo, da je naša sveta dolžnost proti narodu našemu, ki nas je sem poslal zato, da njegovo korist zastopamo, da vse storimo, kar je mogoče, za njegov blagor, in da odvrnemo nevarnosti, ki nam pretijo. (Dobro!)

„Pustite véliko politiko!“ — slišimo druge ugovarjati. Gospôda moja, kdor tako ugovarja, prezira to, da vélika politika, ki bi jo po mislih centralistov delal le sam „rajhsrat“, je le takrat zdrava, prava in upravičena, kedar je izraz tega, kar posamesne dežele zahtevajo. To je v mnogonarodni Avstriji edino prava, blagonosna politika; to dela ustavo tako, ki se opira na avtonomijo dežel, to je federalistična ustava, po kateri edini se bodo spolnile Cesarjeve besede „mir mi naredite med narodi“ (pohvala); dokler ne obveljajo načela take politike, ostane klic po miru in spravi v Avstriji le klic vpijočega v puščavi. (Živa pohvala.)

Mi Slovenci ne zanikujemo ustave, pri Bogu, da ne; mi smo namreč prvi, ki z obema rokama segamo po ustavi, — al v decemberski ustavi ne najdemo rešitve iz zadreg, v ktere je vkljenjena Avstrija. (Res je!)

Mi tudi ne perhorisciramo državnega zbora, ki državi daje kar državi gré, a tudi deželam, kar deželam gre po pragmatični sankciji, po oktoberski diplomii, po septemberskem patentu od l. 1865. (Pohvala.) Dosedanji „rajhsrat“ pa ni državni zbor tak, ki bi pomiril posamesna kraljestva in dežele, — vsaj to mora videti vsak, kdor videti hoče, in je gledal, kaj se godi v Avstriji dolžih 10 let!

Pa pogledimo zdaj enmalo bolj na drobno, kaj je Dunajski „rajhsrat“ podaril deželam:

dal nam je brezverske šole in vzajemno zvezo med državo in cerkvijo je razrušil, duhovnike na prižnici djal pod censuro in kazensko postavo; in to je jedro vsega nemškega liberalizma, o katerem potrži naš

narod slovenski kliče: „libera nas Domine!“ (Živa pohvala in veselost.)

Dal nam je civilni zakon, zdaj le še za silo, al obljubljen nam je popolni civilni zakon (veselost);

dal nam je vojno postavo, ktera vso mladino vtikuje v vojaštvo, če tudi trpi kmetijstvo in obrtnijstvo in trpijo drugi stanovi, zato pa ljudem ni dal še potrebne cenejše soli in živinoreji je vzel njeno sol (Čujte!);

dal nam je postavo za najdenišnico leta 1868., ki našo deželo, kjer smo odpravili to napravo, priklenjeno drži, da se ne more v tujih najdenišnicah rešiti velicih stroškov;

po novi organizaciji zdravstvenih zadev dobili smo namesti prejšnjih 10 okrajnih zdravnikov le 5, nasproti pa smo od „rajhsrata“ dobili silstvo notarskih poveril;

dal nam je postavo za uravnavo zemljiškega davka, ktera lojalno izpeljana utegnila bi koristna biti naši deželi, z davki čez glavo obloženi; al vladni organi, kakor obile skušnje pričajo, sučejo to samo po sebi dobro postavo tako, da — kakor je včeraj poslanec baron Apfaltrern resnično rekel — iz lojalnosti pride fiskalnost na dan in mi iz dežja pridemo pod kap (res je!);

dal nam je „rajhsrat“ zasilno volilno postavo in ravno zdaj se ministerstvo razgovarja s kolovodji centralistične stranke, kako bi se osnovala direktne volitve, a ono ne sliši klicev državopravne stranke, da direktne volitve so grob deželnih ustav, so hudodelen atentat na male drobtinice avtonomije, ki jih dežele dandanes še imajo. (Živa pohvala.)

In tako bi mogel še celo vrsto družih postav navesti, ki so nam žive priče, da po tej poti, ki jo hodimo že 10 let, ne pride Avstrija do mirú notranjega, pa se bliža očitnemu propadu.

In to odvrniti, gospôda moja, je dolžnost lojalnih deželnih zborov. Zato morajo oni svoj glas povzdigniti in ponavljati ta glas tako dolgo, da Avstrijo rešimo Slovani, združeni z onimi nemškimi deželnimi zbori, ki so našega prepričanja. (Dobro!)

Adrese, gospoda moja, pa so postavna glasila deželnih zastopov.

In zato smo tudi mi osnovali preponižno adreso, ktera naj Njegovemu veličanstvu razodene naša čutila, naše rane, naše skrbi.

Slavni zbor! Dežela naša, vsi slovanski narodi Avstrijski in vsi Nemci, ki z nami stojijo na istem stališču, gledajo zdaj na nas! Zato gledimo, da storimo svojo dolžnost!

Priporočam po vsem tem slavnemu zboru živo, naj soglasno sprejme načrtano adreso. (Živa pohvala med poslanci in poslušalci.)

V zadnji večerni seji deželnega zbora je bila adresa sprejeta z 19 glasovi. Zoper njo sta glasovala dr. Razlag (ki je v nekaki čudni sveti jezi nasproti govoril in dozdej prav še nedolžne „fundamentalne članke“ pobijal, — poročevalec dr. Costa mu je bridke besede zavračal) in pa L. Svetec; velik prijatelj direktnih volitev V. C. Zupan je pred glasovanjem poslanstvu se odpovedal. P. Kozlerja pa ni bilo pričujočega. Adresa je bila brez pretresovanja posamnih stavkov od konca do kraja sprejeta. — Tudi o tej obravnavi drugi pot več.

Deželni zbor goriški.

Naš deželni zbor je bil sklenjen 6. dne t. m. Čudili se bote, da začnem poročati s koncem deželnega zbora. Dovolite mi to; kar je važnišega iz poprejšnjih sej, dodam svojemu poročilu v prihodnje kot nameček.

Za danes naj omenim le nekatere tistih reči, ki niso zgolj lokalne. V poslednjih dveh sejah 5. in 6. dne t. m. so se med drugimi obravnale te-le stvari: Vladin načrt za stran prenaredbe §. 34. deželne postave šolsko-nadzorstvene, spomenica za stran vpeljanja narodnih deželnih jezikov (italijanskega in slovenskega) v srednje šole in spomenica za stran železnice Predélske. Kar se tiče prvega predloga, bila je obravnava mikavna gledé sosebno na to okoliščino, da je to prvi vladni predlog, ki je v našem zboru popolnoma — padel. Spremeniti se je imela le ena točka v sedanjem §. 34. v tem smislu, da bi se imenovala namesto začasno službujočega sedanjega deželnega nadzornika dva za trdna samostalna deželna šolska nadzornika, katerih eden bi bil (po razjasnilih vladinega komisarja) za srednje šole pa ne samo Goriške, temuč tudi Tržaške in bi imel sedež v Trstu, drugi pa bi stanoval v Gorici in bi nadzoroval samo ljudske šole na Goriškem. Šolnika, kot zastopnika učiteljstva, pa bi bila še posebej 2 v deželnem šolskem svetu, toraj bi se ta pomnožil za 3 ude, izmed katerih bi bila najmanj dva (inspektorja, namreč), kot stalna uradnika — po misli mnogih — vladna organa. To je vzbudilo med poslanci opozicijo, sosebne med slovenskimi. Odsekove večine nasvèt, ki je prišel pred zbor, se je glasil tako, da zastopnika šole imata imeti le posvetovalen glas, a ne določilnega glasú v deželnem šolskem svetu, ker ga že nadzornika imata, ktera tudi že kot izvedenca šolo zastopata. Vlada — to se je že po telegrafu izvedelo — je že naprej rekla, da take postave ne potrди. Vendar ni hotela odsekova večina od svoje določbe odstopiti. Govorilo se je pred javno sejo o raznih popravljaóih nasvetih, a v zboru ni ga bilo, da bi jih bil sprožil. Odsekov nasvet je — kakor je bilo pričakovati — padel z vsemi glasovi proti 3 (dotičnih odsekovcev), a pod svojimi razvalinami pokopal tudi načrt vladin. — V zadnji seji pa je bil sprejet vsled neke prošnje Kraških občin predlog, naj bi deželni odbor do prihodnje sejne dobe napravil — pregledavši vse dosedanje šolske postave — načrt, s katerim bi se prenaredile vse one točke, ktere ne ugajajo našim potrebam in razmeram. In tu pride tudi vprašanje zaradi nadzorstva zopet na vrsto. — Gledé na Predélsko železnico je odobril zbor vnovič prav temeljito peticijo — za-njo, oziroma proti Loški črti. Ne zamerite, ljubi Kranjci, da smo mi v tej reči sebičneži! — Vprašanje za stran učnega jezika v srednjih šolah ni novo v našem zboru, in tudi drugi zastopi so ga že večkrat obravnavali. Deperis-ov nasvèt v tej zadevi glasi se, da bodi deželnemu odboru naročeno, naj to reč dožene. Odsek, ki je to stvar poprej pretresal, je bil razcepljen na večino in manjšino; poslednja sega dalje, nego večina v tem, da je pripravljena tudi iz deželnih zakladov kaj pripomoči k izvršitvi namena, ko bi se vlada nad finančnimi zadržki spotikala, večina pa zahteva vse od države. Z večino so potegnili vsi Slovenci in bar. Ritter. — Izmed materijalnih zadev naj omenim za danes samo Kobardski močvir, zaradi kterega že davno zaželeno posušenje se je potrdila posebna deželna postava. Dežela ne dá nič za to delo; država je obečala 6000 gold., ki jih ne bo treba povrniti, družih 10.000 pa le posodi. Nekaj pomočkov ima okraj sam, ter bodo morale pomagati tiste vasí, ktere bodo imele od posušenja dobiček.

Nič manj važno, kakor omenjene v deželnem zboru obravnane zadeve je nek drug zbor, ki je bil danes (v nedeljo 8. t. m.) v veliki mestni dvorani pri mestnem ljudskem vrtu. Deželni glavar in državno-zborni poslanec grof Franc Coronini je opra-

vičeval vpričo volilcev svoje dosedanje delovanje v goriški zbornici in na Dunaji. Nanašalo se je njegovo razgovarjanje (o Dunaji) sosebno na tri točke: na gališko poravnavo, na direktne volitve za silo in na železnico Predélsko. In z ozirom na prihodnost je razvijal svoj program zlasti gledé na direktne volitve. Iz vsega se je pokazalo, da je vulgaren ustavoverec in centralist, razen tega, da je obljubil potezati se za obveljavo narodnih jezikov v naši deželi. Ugovarjala sta mu, kar se tiče direktnih volitev, dr. Doliak in dr. Tonkli, oba prav dobro in sosebno obširno in temeljito dr. Tonkli. Oba sta se postavila določno na federalno in narodno podlagó. Ker je dr. D. med drugim rekel, da Nemci avstrijski nameravajo spraviti Avstrijo pod Prusijo, oporekal mu je v tem, pa samo v tem, znani statistikar baron Czörnig. Za direktne volitve se ni nihče potegnil, samo gosp. grof poslanec jih je še enkrat zagovarjal. Dobro-klici po grofovih govorih so bili prisiljeni, le med nekimi bolj nemškimi poslušalci; dr. Doliak-u in dr. Tonkli-u se je živo pritrjevalo. Do glasovanja ni prišlo. — Več o tem znabiti drugi pot.

Deželni zbor štajerski.

Ustavaška „Presse“ je te dni z velikim veseljem na svoje liberalno srce pritislila slovenske poslance: dr. Vošnjaka in druge, rekši, da so se zdaj odločno ločili od „klerikalnih“ narodnjakov. „Vaterland“ nam v dopisu iz Maribora to potrjuje, ker piše sledeče: „Naši slovenski poslanci, razen vrlega Hermana, se v Graškem zboru prečudno mavsajo; kmalu se morejo zavzetemu slovenskemu narodu pokazati kot nagi liberaluhi. V družbi z njimi so skušali moderno tiranstvo v šolah in nov šolski davek vpeljati s tem, da se otroci oprostijo šolnine, da pa se namesti šolskega denarja, ki so ga stariši dosihmal odrajtovali za svoje otroke, ktere v šolo pošiljajo, vpelje sploh šolski davek. Dopisnik iz Maribora misli, da takim zastopnikom bode narod slovenski štajarski ob svojem času „Laufpass“ dal. (Dr. Razlag je v Kranjskem zboru o tej zadevi soglasno se vedel z dr. Vošnjakom v Štajarskem zboru.)

Deželni zbor Vorarlberški.

V tem zboru sta federalista dr. Oelz in Rhomburg v posebnem pismu, ki sta ga 6. dne t. m. izročila ondašnjemu zboru, se odpovedala poslanstvu v državni zbor Dunajski, ker ta zbor se čedalje bolj odmikuje od sprave z narodi in po nameravanih direktnih volitvah pravice Njegovega Veličanstva, dežel in države še bolj kratiti hoče.

Deželni zbor Tržaški.

Deželni zbor je v zadnji seji 7. dne t. m. na novo potrdil svojo prejšnjo resolucijo, ktera varuje zgodovinske pravice mesta Tržaškega, in je protest izrekel zoper vpeljavo direktnih volitev.

Dopisi.

Iz Kostanjevice 6. dec. — „Das ist der so viel geschmähte Mann“ — „to je tolikanj zasramovani mož“. S temi besedami je neka visoka glava še neki viši glavi predstavila našega župana. Jaz pa, dragi bralci, hočem vam nekoliko dokazati, da je župan sam kriv, ako ga drugi ne morejo in ne marajo. Naš župan se ponaša s tem, da je liberalec in nemškutar; in že to bôde meščane poštene. Nadalje on svojih županskih dolžnosti neče opravljati in jih tudi ne more. In to dokažem. — Znano je, da mora župan leto na leto polagati občinski račun, ki mora biti vsakemu srenjčanu odprt, predno